

Nu skrotar vi skräpet

Göteborgs
Stad

FÖREBYGG AVFALL PÅ FÖRSKOLAN

Vägledning

Innehåll

Inledning	3
Det bästa avfallet är det som aldrig uppstår.....	4
Därför ska vi förebygga avfall.....	5
Låt Gropens Gård visa vägen	6
Tips för att lyckas.....	9
Vad innehåller avfallet?	10
Därför blir det avfall.....	12
Åtgärder som minskar avfallet på förskolor	13
Förebygg matsvinn	14
Använd färre engångsprodukter	19
Förebygg pappersavfall	22
Förebygg förpackningsavfall	24
Öka återanvändningen.....	26
Fler åtgärder som ger resultat.....	28
Gropens Gårds samlade resultat	30
Gropens Gårds samtliga 33 åtgärder	33
Källor	35
Läs mer	35

Kretslopp och vatten, Göteborgs Stad 2019

Förebygg avfall på förskolan bygger på ett pilotprojekt som genomförts av Gropens Gård förskola i Göteborgs Stad tillsammans med förvaltningen Kretslopp och vatten i Göteborgs Stad. Pilotprojektet har skett inom Skrota Skräpet, en stödfunktion som drivs av Kretslopp och vatten för att minska avfallet och förbättra avfallshanteringen i Göteborgs Stads verksamheter. Skrota Skräpet har också tagit fram vägledningar och checklistor för att förebygga avfall på kontor, skola, äldreboende och i andra verksamhetstyper. Allt material finns på: goteborg.se/forebyggavfall och på Göteborgs Stads intranät under Miljöarbete i staden.

Foton: Johanna Montell.

Formgivning och illustrationer: Where is my Pony AB.

Nu minskar vi avfallet på våra förskolor

När avfallet minskar, minskar också påverkan på klimat och miljö. Kostnaderna för inköp sjunker. Avfallsavgifterna reduceras. Det går åt mindre arbetstid för inköp och avfallshantering. Lokalerna kan utnyttjas effektivare och arbetsmiljön förbättras. Med minskade utgifter för inköp och avfall kan en större andel av resurserna läggas på den pedagogiska verksamheten med barnen.

Den här vägledningen innehåller praktiska tips och goda exempel på hur ni kan minska avfallet på er förskola. Den riktar sig till chefer, pedagoger, måltidspersonal, miljöombud, vaktmästare, inköpsansvariga, lokalvårdare och övriga som arbetar inom förskolan. Vägledningen kan också användas av andra verksamheter som vill ha inspiration och idéer för att arbeta avfallsförebyggande. Alla kan bidra!

Vägledningen är baserad på erfarenheterna från ett pilotprojekt som genomfördes vid förskolan Gropens Gård i samarbete med förvaltningen Kretslopp och vatten under nio månader 2017–2018. Ett projekt som i sin tur inspirerats av det framgångsrika avfallsförebyggande arbete som startade på äldreboendet Sekelbo i stadsdelsförvaltningen Östra Göteborg och som sedan spridit sig till samtliga äldreboenden i Göteborg.

Genom att genomföra många, små och ofta enkla åtgärder lyckades Gropens Gård minska sitt restavfall med 50 procent och sitt matavfall med 20 procent. Arbetet omfattade allt från val av produkter och inköp till förvaring och användning. Att fråga varför avfallet uppstår är nyckeln till att hitta åtgärden som minskar det.

Göteborgs Stads verksamheter orsakar årligen minst en halv miljon ton avfall. Enligt stadens handlingsplan för miljön har alla verksamheter ansvar för att minska avfallet och vara förebilder för invånarna i Göteborg.

Om fler tar efter Gropens Gårds goda exempel kan vi åstadkomma viktiga resultat med ganska små insatser. Använd vägledningen och gå igenom vilka åtgärder ni kan göra på er förskola. Då får ni en bra start på vägen mot mindre avfall.

Tillsammans kan vi minska avfallet!

”Alla stadens verksamheter har ett ansvar att öka resurshushållningen och vara förebilder för göteborgarna. Alla förvaltningar och bolag ska därför genomföra åtgärder för att minska sitt avfall med minst 30 procent till 2030 jämfört med 2010”.

Åtgärd 151 i Göteborgs Stads handlingsplan för miljön 2018-2020

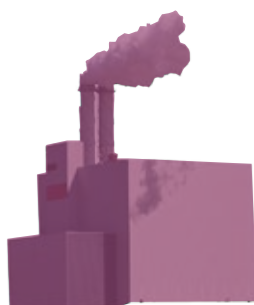

Det bästa avfallet är det som aldrig uppstår

Att förebygga avfall är att minska mängden avfall och avfallens farlighet. Det är något du gör innan en produkt blir avfall. Det förebyggande arbetet handlar alltså inte om källsortering utan om det vi gör vid till exempel inköp, lagring och användning för att förhindra att produkter blir avfall överhuvudtaget.

Användning

Produktion

Produktval

Förvaring

Förebygga
avfall

Inköp

Logistik

Gå uppåt i avfallstrappan

Avfallshierarkin, eller avfallstrappan, är en del av Sveriges och EU:s lagstiftning och säger att avfall i första hand ska förebyggas. I andra hand kommer återanvändning av produkter, i tredje hand återvinning av material, i fjärde hand energiåtervinning och sist deponering. Ju högre upp i avfallstrappan desto mindre påverkas miljön.

Därför ska vi förebygga avfall

1

För miljöns skull

Allt avfall har en gång varit nya produkter. För att producera dem krävdes råvaror, energi och kemikalier. Den största miljöpåverkan under en produkts livscykel sker i de allra flesta fall vid tillverkningen. Ju mindre som slängs desto mindre behov av nya produkter och desto mindre påverkas klimat och miljö. Även om materialet i avfallet kan återvinnas är det mycket bättre för klimatet och miljön att undvika att avfallet överhuvudtaget uppstår.

2

För att få tid och pengar över till annat

Genom att förebygga avfall kan både inköpskostnader och avfallsavgifter sänkas. Det går åt mindre tid för hantering av leveranser och avfall. Arbetsmiljön kan förbättras och lokalerna utnyttjas effektivare när behovet av lager och avfallsutrymmen minskar. Allt detta ger pengar och tid över som istället kan användas till kärnverksamheten.

3

För att nå mål och följa lagen

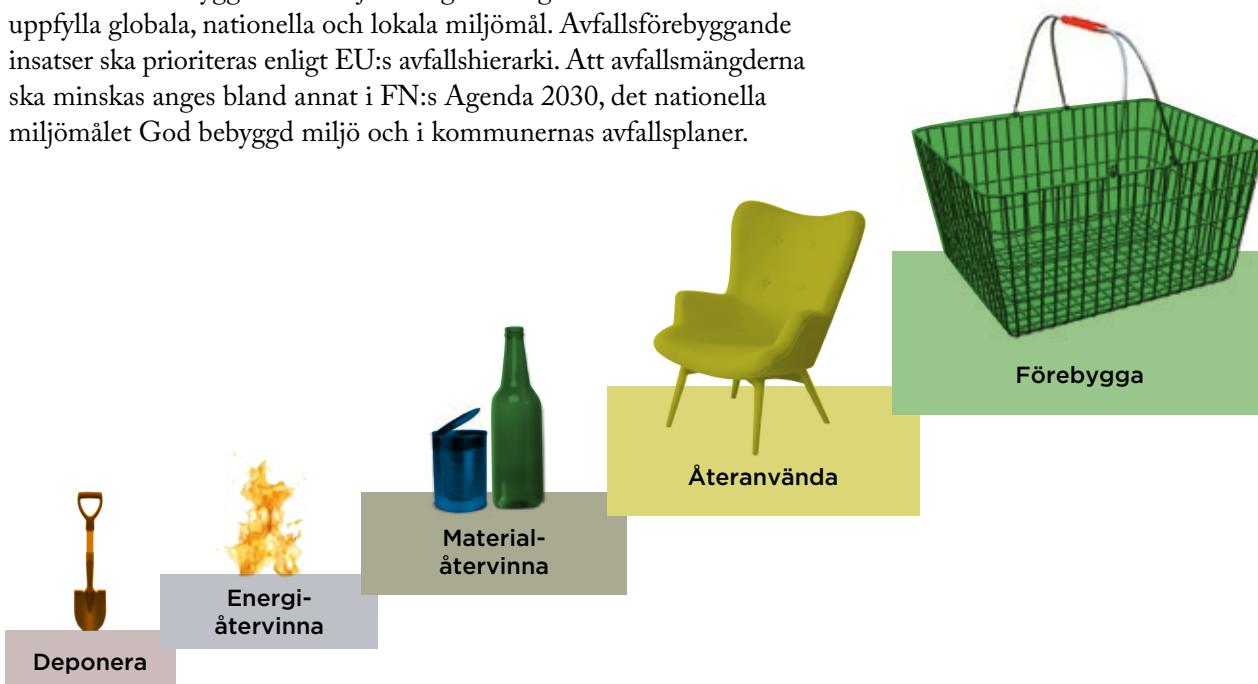
Genom att förebygga avfall följer vi lagstiftningen och bidrar till att uppfylla globala, nationella och lokala miljömål. Avfallsförebyggande insatser ska prioriteras enligt EU:s avfallshierarki. Att avfallsmängderna ska minskas anges bland annat i FN:s Agenda 2030, det nationella miljömålet God bebyggd miljö och i kommunernas avfallsplaner.

CO₂

För varje kilo hushållsavfall som förebyggs minskar klimatpåverkan med i genomsnitt 3 kg koldioxid-ekvivalenter (IVL 2010). En stor del av avfallet på förskolor är jämförbart med hushållsavfall.

Det finns 389 förskolor i Göteborgs Stads regi. Om alla minskade sitt avfall lika mycket som Gropens Gård, skulle de totala inköpskostnaderna sänkas med drygt 7 miljoner kronor per år.

Gropens Gård minskade tyngden på sina soppåsar och matavfallspåsar med 11 kg per dag. Det innebär att medarbetarna får 2,8 ton mindre avfall att ta hand om och bära ut per år.

Låt Gropens Gård visa vägen

Förskolan Gropens Gård är en inspirationskälla för alla som vill arbeta praktiskt med att förebygga avfall. Under nio månader 2017 och 2018 genomförde Gropens Gård ett pilotprojekt för att bli en avfallssnål förskola. Under projektperioden minskade restavfallet med 50 procent och matavfallet med 20 procent per barn. Det innebär en reduktion av förskolans årliga klimatpåverkan med drygt sju ton koldioxid per år. Kostnaderna för inköp minskade med cirka 30 000 kronor per år och för avfallshantering med 4 000 kronor per år. Pengar som istället kan användas i kärnverksamheten.

33 åtgärder på ett halvår

Gropens Gård ligger i stadsdelen Hammarkullen och tillhör förskoleförvaltningen. Förskolan har sex avdelningar med totalt cirka 95 barn och 25 medarbetare. Under projektet införde Gropens Gård 33 åtgärder för att förebygga avfall. Hur de gick tillväga kan du läsa om i texterna märkta med "Så gjorde Gropens Gård" som finns i vägledningen. Det samlade resultatet hittar du på sidan 30. Rutinerna som Gropens Gård tog fram eller uppdaterade under projektet finns på: goteborg.se/forebyggavfall.

Så gjorde Gropens Gård

Projektet Den avfallssnåla förskolan började med en workshop i september 2017. Där gick de sex miljöombuden, chefen, lokalvårdare, vaktmästare, kökspersonal samt medarbetare från Kretslopp och vatten igenom hur mycket och vilken typ av avfall som Gropens Gård orsakade. Deltagarna pratade om varför avfallet uppstår, tittade på goda exempel och identifierade åtgärder som kan minska avfallet. Gropens Gård valde att arbeta med fem områden; matavfall, engångsprodukter, förpackningsavfall, pappersavfall och återanvändning.

Basen för projektet var en arbetsgrupp bestående av miljöombudet på varje avdelning, förskolechefen, kocken och lokalvårdare. Arbetsgruppen träffades en gång i månaden för att besluta om åtgärder, arbeta fram nya rutiner, hjälpas åt att informera resten av personalen och utveckla nya åtgärder. Arbetet med avfallssnål förskola var också en stående punkt på förskolans veckomöten.

Arbetsgruppen som drev projektet bestod av från vänster förskolechef Katarina Zupancic, pedagog Yasmin Kaplan, förskollärare Inkeri Tyynismaa, pedagog Zohra Ait Ellassri, förskollärare Jennifer Flodin, kocken Maria Edberg och lokalvårdaren Maryam Hasan. Med i gruppen var också förskollärare Katarina Björklund och förskolelärare Anna-Karin Borg. Samtliga pedagoger är också miljöombud på sin avdelning.

Gropens Gårds enhetschef:

Alla borde göra det här!

– Jag tycker definitivt att alla förskolor ska göra det vi gjort. Att minska avfallet är något vi alla måste göra för att kunna behålla vår jord, säger Katarina Zupancic, förskolechef på Gropens Gård.

Enligt läroplanen har förskolan dessutom ett särskilt ansvar att lära barnen hur man kan leva så att miljön inte skadas, berättar Katarina. Hon poängterar att rollen som förebild är viktig i förskolorna.

– Ett av de här barnen kanske blir miljöexpert som vuxen. Vi gör en jätteviktig insats när vi är goda förebilder för nästa generation. Barnen lär av oss och de påverkar sina vårdnadshavare. Även personalen påverkas, jag tror alla gör minst en sak till hemma när de börjat förändra på jobbet.

Det har inte varit svårt att få med sig personalen i arbetet med att minska avfallet. Tvärtom, det var personalen som föreslog åtgärderna, och det handlade egentligen inte om några stora och svåra saker.

– Vi sitter på lösningarna, vi måste bara komma på dem. Nu har vi visat att det med små åtgärder går att förändra verksamheten och minska vårt avfall, säger Katarina.

Åtgärderna som Gropens Gård gör för att minska avfallet har inte inneburit mer arbete, man gör bara saker på ett annat sätt än tidigare. Det har snarare förenklats och förbättrat arbetsmetoderna.

– Vi har blivit effektivare och gör saker på ett mer genomtänkt sätt. Tidigare sprang vi till exempel och slängde sopor flera gånger om dagen, nu går vi bara en gång.

Sist men inte minst betonar Gropens Gårds enhetschef känslan och stoltheten över att göra något bra för miljön.

– Det känns underbart. Till exempel att vi inte använder så mycket engångsmaterial längre, det har blivit en självklarhet. Och vi är inte färdiga utan fortsätter att utvecklas. Nu har vi börjat att minska energianvändningen också. Att lyckas med en miljöförändring ger mersmak och vi vill göra mer, säger Katarina Zupancic.

Tips för att lyckas från Gropens Gård

1

Fixa sorteringen först

Börja med att skaffa de kärl, möbler och tjänster som behövs för att avfallssorteringen ska fungera. Med rätt förutsättningar på plats kan personalen fokusera på att minska avfallet, istället för att irritera sig på att sorteringen inte fungerar.

2

Mät och följ upp

Mät och synliggör avfallet. Det motiverar och gör det enklare att välja åtgärder som verkligen minskar avfallet. Att följa upp hur mängderna förändras sporrar till nya åtgärder. Följ också gärna upp hur inköpskostnader och avfallsavgifter förändras.

3

Engagera

Ge personalen möjlighet att vara delaktig och lägga fram förslag på lösningar genom att avsätta tid för detta på möten. På en arbetsplats finns ofta några medarbetare som är speciellt miljöengagerade eller har kommit på smarta lösningar. Använd deras engagemang!

4

Förankra

Cheferna måste vara med på tåget, ta ett aktivt ledarskap och vara tydliga med att det här ska vi göra. De måste vara beredda att fatta de beslut som behövs så att processen inte stannar upp. Andra nyckelpersoner är lokalvårdare, kökspersonal och inköpare.

5

Börja med det enkla

Börja gärna med enkla åtgärder och lägg till fler efter hand.

6

Håll grytan kokande

Behåll kontinuiteten i det avfallsförebyggande arbetet genom att ta upp frågan regelbundet på veckomöten. Ha uppsamlingspunkter på vägen så att alla blir påminda om arbetet.

4

Skapa rutiner

Gör det avfallsförebyggande arbetet till daglig rutin även när vikarier tas in och chefer och annan personal byts. Skapa därför skriftliga rutiner och kommunicera dem till alla anställda.

5

Fira framgångarna!

Fira när ni minskat avfallet – med fika i flergångsservis!

Vad innehåller avfallet?

Det avfall som uppkommer på en förskola liknar det som uppkommer i ett hushåll. Det består av matavfall, förpackningsavfall, kontorspapper, grovavfall, farligt avfall och restavfall (sådant som vi lägger i soppsåsen). I Göteborg uppgår restavfallet till nästan 60 kg per förskolebarn och år och mängden utsorterat matavfall till drygt 40 kg. Uppgifterna baseras på statistik från 30 förskolor i Göteborgs Stad 2017.

Restavfallet från förskolor består till största delen av använda blöjor men även av engångsprodukter som skoskydd, engångstallrikar, engångsglas, engångsbestick, våtservetter, pappershanddukar och engångshandskar. Förpackningsavfallet består främst av livsmedelsförpackningar. På en förskola uppkommer också mindre mängder grovavfall. Det består av trasiga leksaker och trasiga eller överflödiga möbler. Farligt avfall uppkommer i små mängder och består i huvudsak av elavfall, som batterier, ljuskällor och elektriska och elektroniska apparater. Det kan också vara städkemikalier. På förskolans kontor uppstår också mindre mängder pappersavfall.

Avfallets klimatpåverkan

Den totala klimatpåverkan över en livscykel skiljer sig åt mellan olika typer av avfall. Störst klimatpåverkan per kilo har elektriskt och elektroniskt avfall (elavfall), därefter kommer textilavfall. Förpackningar och andra produkter som innehåller mycket metall och plast har också en betydande klimatpåverkan.

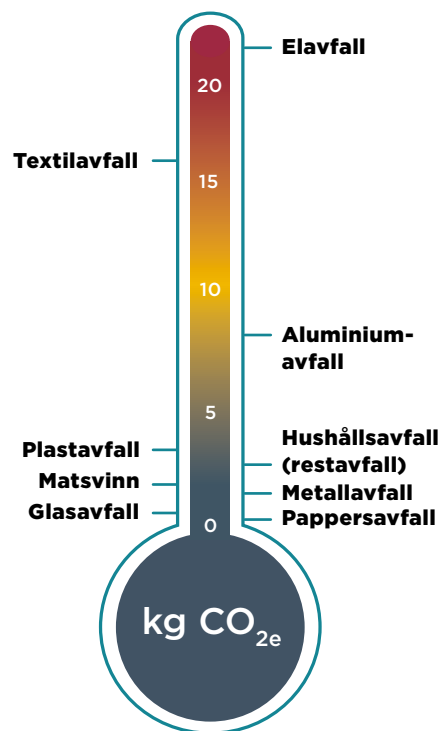
Drygt hälften av klimatpåverkan från avfallet på förskolan kommer från restavfall och drygt 20 procent kommer från matavfall. Resterande dryga 20 procent kommer från förpackningar, där plastförpackningar har störst klimatpåverkan. För att minska förskolans klimatpåverkan är det bra att i första hand förebygga avfall som kommer från blöjor, mat och engångsprodukter av plast.

Uppgifterna om klimatpåverkan bygger på avfallsstatistik från förskolor och klimatdata från IVL Svenska Miljöinstitutet.

Grovavfall har inte ingått i jämförelsen.

Så kan du göra i Göteborg

I Göteborg hämtas restavfall och matavfall av Kretslopp och vatten, Göteborgs Stad. Verksamheter med avfallsabonnemang kan prenumerera på gratis månadsstatistik för dessa avfallsfraktioner från Kretslopp och vatten. Kontakta kundservice @kretsloppochvatten.goteborg.se. Övriga avfallsfraktioner ska hämtas av insamlingsentreprenörer som har ramavtal med Göteborgs Stad. Enligt ramavtalet kan beställaren begära ut statistik över hämtade avfallsmängder av den entreprenör som samlar in avfallet.

Utsläpp av klimatpåverkande gaser, omräknat till koldioxidekvivalenter per kg avfall, som olika slags avfall givit upphov till vid utvinning av råvaror, tillverkning och avfallshantering. Källa: IVL 2010.

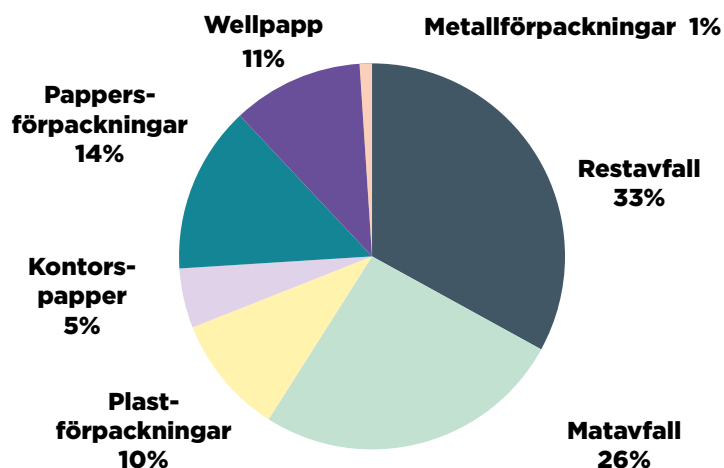
Gropens Gård mätte avfallet

Så gjorde
Gropens Gård

Gropens Gård mätte sitt avfall innan, under och efter pilotprojektet. Att tydligt se vilket avfall som fanns gjorde det enklare att komma fram till rätt förebyggande åtgärder. I takt med att åtgärderna genomfördes kunde medarbetarna följa hur avfallsmängderna påverkades. Restavfallet minskade kraftigt direkt, medan matavfallet till en början ökade. Detta berodde på att alla blev mer noggranna med att sortera ut matavfall.

För att minska matavfallet hölls en uppföljningsträff med genomgång av åtgärderna och extra motivation inför slutmätningen. Alla ansträngde sig för att följa de nya rutinerna. Personalen lyckades och även matavfallet minskade till slut!

Januari till mars 2018 lanserades som den stora mätperioden. Tårta utlovades om resultatet blev bra. Syftet var att motivera personalen att ha särskilt fokus på avfallsförebyggande åtgärder under en längre tid för att omvandla rutinerna till goda vanor. Att mäta och se konkreta positiva resultat blir i sig också ett sätt att motivera.

Så här fördelade sig Gropens Gårds uppmätta avfall 2017. Grovavfall, farligt avfall och glasförpackningar ingår inte i mätningen, men utgör mindre mängder.

Därför blir det avfall - vanliga orsaker

Lite extra. Man beställer, tillagar och lägger upp lite extra mat av rädsla för att maten ska ta slut och gör kanske extra stora inköp för att få fri frakt.

Engångsprodukter används av gammal vana, trots att det finns alternativ.

Rutiner saknas, är felaktiga eller kommuniceras inte. Till exempel kan blöjor bytas, trots att de inte är använda.

Misstolkning av regler. Till exempel är det vanligt att bäst före-datum för livsmedel övertolkas av rädsla för att göra fel.

Det blir fel. Ett vanligt exempel är felaktiga utskrifter.

För mycket emballage, fel storlek på förpackningar och förpackningar som inte kan lämnas i retur.

Dålig koll på lager och för stora lager gör att produkter glöms, blir över och blir för gamla.

Fysiska förutsättningar saknas, till exempel en plats att ställa möbler på i väntan på återanvändning.

Bristande återkoppling. Till exempel kan det brista i kommunikationen mellan avdelningar och kök när det gäller att tala om hur mycket mat som blev över. Ibland missar vårdnadshavarna att rapportera frånvaro, vilket resulterar i att köket lagar för mycket mat.

Bristande uppföljning av till exempel avfallsmängder och inköp.

Behov av kunskap. Att veta hur mycket miljöpåverkan och kostnader kan minskas genom att förebygga avfall skapar engagemang.

Exempel på onödigt emballage. Själva produkten är de små askarna. Resten är utfyllnad.

Åtgärder som minskar avfallet på förskolor

På följande sidor finns förslag på åtgärder och inspirerande exempel. De hjälper er att förebygga avfall på er förskola i alla led, från produktval och inköp till förvaring, användning och uppföljning samt att inkludera förebyggande av avfall i den pedagogiska verksamheten.

Förebygg matsvinn

Förbättra närvarorapporteringen

Tydliggör vikten av att närvarorapportera för vårdnadshavarna samt påminn dem via samtal eller sms när de inte lämnat besked. Stäm av med kökspersonalen när de senast behöver ha besked om hur många barn som ska äta. Det finns även system för digital närvarorapportering där vårdnadshavare checkar in barnets närvaro och köket informeras direkt.

Beställ rätt mängd mat

Utgå från närvarorapporteringen när ni beställer mat från köket. Beställ exakt det antal portioner som behövs. Höfta inte och ta inte till lite extra. Köket ska ha mat i reserv som snabbt kan värmas om det skulle behövas mer. Kontrollera vad som finns i kylar och skafferi på avdelningarna innan ni hämtar eller beställer livsmedel från köket till frukost och mellanmål. Förvara så lite livsmedel som möjligt på avdelningarna, för att undvika att varorna blir för gamla och slängs.

Öppna ett serveringskärl i taget

Serveringskärl med mat från köket ska öppnas ett i taget. Överbliven mat i oöppnade kärl som inte varit framme för servering kan kylas ner direkt för att användas vid ett senare tillfälle. Finns tillagningsköket i eller nära förskolans lokaler kan kärlden skickas tillbaka dit, annars kan mat i oöppnade kärl lämnas till förskolans mottagningskök, om det finns ett sådant. Resterna kan då användas till mellanmål, enklare rätter och brödbak. Inkludera rutiner för hur överbliven mat ska hanteras i egenkontrollprogrammet så att ni både följer livsmedelslagens krav och minskar matsvinnet.

Ställ fram rätt mängd mat

Ställ inte fram mer mat än vad som går åt och gör det lätt att fylla på. Det gäller både lunch och till exempel smör, bröd och pålägg, ta endast fram lite smör i taget och lägg upp det i mindre skålar eller på assietter. Dela upp smörgåspålägg som ost och skinka i mindre förvaringslådor och öppna en i taget. Använd kylplattor för kylvaror som ska stå framme.

Servera lagom stora portioner

Lägg inte upp för mycket mat på tallrikarna på en gång. Berätta för barnen att de gärna får mer mat om de fortfarande är hungriga när de ätit upp. Uppmuntra barn som tar själva att börja med en mindre portion och sedan ta om.

Det kan vi vinna

Matsvinn är mat som slängs men hade kunnat ätas om den hanterats annorlunda. Att sortera ut matavfall och göra biogas och biogödsel av avfallet är bra. Men det är tio gånger bättre för klimatet att förebygga att matavfall överhuvudtaget uppstår. Maten står för drygt 25 procent av medelsvenskens klimatpåverkan (Naturvårdsverket 2013). För varje kilo matsvinn som vi kan förebygga minskar de klimatpåverkande utsläppen med motsvarande 1,6 kilo koldioxid (Chalmers 2015). I Göteborgs Stad lagas cirka 25 000 portioner till förskolorna varje dag. Av detta slängs cirka 1,2 ton varje dag. Cirka 790 000 portioner om året lagas i onödan. Det motsvarar en kostnad på nästan 8 miljoner kronor per år. För de pengarna skulle andelen ekologisk mat som serveras i förskolorna kunna öka och tiden det tar att producera mat i onödan skulle istället kunna användas till att laga mer mat från grunden.

Dialog med köket minskar svinn

Så gjorde
Gropens Gård

De viktigaste åtgärderna som minskade matsvinnet på Gropens Gård var att personalen tydliggjorde rutinen för närvarorapportering för vårdnadshavarna, slutade höfta när de beställde portioner från tillagningsköket och skapade bättre rutiner för återkoppling till köket om hur mycket mat som gick åt.

Bättre återkoppling till köket

Gropens Gård har ett tillagningskök på själva förskolan. Därför skapades en återkopplingsrutin som innebär att all mat som inte går åt skickas tillbaka till köket. Tidigare slängdes överbliven mat i avfallskärl på avdelningarna. Nu kan kocken se direkt hur mycket som blev över. Då blir det lättare att anpassa mängd och meny. Förskolepersonalen har också blivit tydligare med att meddela kocken vad barnen tyckte om maten. Till exempel var det sämre åtgång på päron än övrig frukt, och man minskade därför inköpen av päron.

Kocken Maria Edberg är alltid med på förskolans veckomöten där maten är en stående punkt på dagordningen.

– Ju bättre dialog vi har med Maria desto mindre matsvinn blir det, berättar Katarina Zupancic. Därför jobbar vi nu stenhårt med rapporteringen, inte minst vid den dagliga kontakten när matvagnen hämtas och lämnas i köket. Vi har också slutat höfta när vi beställer portioner från köket. Nu beställer vi exakt det antal portioner som behövs utifrån vårdnadshavarnas närvarorapportering.

Fråga barnen först

Gör inte smörgåsar och skär inte upp frukt i förväg. Det ökar risken för svinn. Fråga istället först barnen vad de vill ha och gör sen smörgåsar direkt på plats. Använd den äldsta frukten först.

Dela på smörgåsar

Dela på smörgåsarna. Då minskar risken att halva smörgåsen blir matsvinn för att barnen inte orkar äta upp. Det går även att göra på liknande sätt med till exempel större biffar, fiskfiléer och liknande.

Använd mindre serveringsbestick

Mindre storlek på slevor och andra serveringsbestick gör det lättare att undvika att barn och personal lägger upp för mycket mat. Använd också tallrikar och glas i mindre storlekar.

Hämta inte mer innan maten är slut

Hämta eller be inte om mer från köket innan maten är slut på alla avdelningar. Skapa därför en rutin för att kontrollera om de andra avdelningarna på förskolan har mat över och hämta där i första hand.

Återkoppla dagligen till köket

Skapa en daglig rutin för återkoppling från förskolan till köket så att måltidspersonalen får reda på vad barnen tyckte om maten och hur mycket som slängdes. Det gör det enklare att anpassa menyer och mängden tillagad mat så att svinnet minskar. Mejla, ring, sms:a, skriv på menyerna, använd ett digitalt formulär eller skicka tillbaka en pappersblankett med matvagnarna eller lägg i kökets postfack. Ring alltid om det handlar om stora problem. Finns tillagningsköket på förskolan är en bra återkopplingsmetod att lämna tillbaka överbliven mat till köket istället för att slänga den på avdelningarna. Kökspersonalen ser då direkt hur mycket som blev över.

Öka samarbetet med köket

Mycket mat slängs på grund av bristande kommunikation mellan förskolan och köket. Skapa därför forum och rutiner för regelbunden dialog så att menyer fungerar och tillagade mängder blir rätt. Ha maten som en stående punkt på förskolans veckomöten där en medarbetare från köket alltid är med. Gå igenom matsedeln och prata om vilka rätter som fungerade bra och mindre bra. Matråd är möten där personal från tillagningsköket och eventuellt mottagnings- och serveringskök samt pedagoger och förskolechef pratar om maten en till två gånger per termin. På dessa möten gör man upp om riktlinjer och scheman som följs upp på veckomöten. Komplettera gärna med studiebesök hos varandra!

**Så gjorde
Gropens Gård**

Bättre närvarorapportering gav mindre svinn

Gropens Gård har förbättrat kommunikationen med vårdnadshavarna. Nu vet de att de måste rapportera barnets närvaro innan klockan 10.00 så att köket får reda på hur många portioner som ska lagas.

I vissa förskolor i Göteborgs Stad används ett appsystem som gör det lättare för vårdnadshavare att rapportera frånvaro utan att behöva ringa. Appsystemet ger också närvarostatistik över åren, vilket kan underlätta förskolans planering.

Ställer fram mindre åt gången

Sedan personalen blivit medveten om hur mycket mat som kastades ställer de inte fram lika mycket åt gången av till exempel frukostmat. Det blev också mycket tydligare att vissa avdelningar, som småbarnsavdelningen, ofta har mat över. Därför kollar personalen på de andra avdelningarna om det finns mat över innan de hämtar ny mat från köket. Blir det frukt över vid fruktstunden skickas den tillbaka till köket som kan göra smoothies av den till mellanmål.

Personalen observerade att överbliven smörgåsmat som fanns i kylskåpen på avdelningarna ofta slängdes på fredagarna. Därför anpassade de beställningarna från köket så att förvaringen av livsmedel på avdelningarna minimerades.

Den pedagogiska personalen har också fått ökade kunskaper om livsmedelshygien genom en föreläsning av en expert som ordnades under pilotprojektet.

Minska antalet uppläggningskärl

Slå gärna ihop avdelningar med få barn vid måltider. Det gör att färre uppläggningskaror behöver användas vilket minskar matsvinnet eftersom det alltid blir lite mat kvar i varje karott. Överväg också gärna att gå över till bufféserving. Det kräver också färre karor. En pedagog eller kökspersonal vägleder då barnen att ta rätt mängd och lite åt gången.

Pedagogiska måltider

Föregå med gott exempel genom att som pedagoger inte själva slänga mat när ni äter tillsammans med barnen. Tyckte ni om maten? Tala gärna om det för barnen. Prata med barnen om maten, berätta var den kommer ifrån, att kocken lagat maten och vad den består av, varför det är viktigt att äta och varför man inte ska slänga mat. Jobba med mat och matsvinn som tema i den pedagogiska verksamheten. Ligger köket i anslutning till förskolan, låt barnen vara med och hjälpa till där ibland. Det skapar förståelse. Låt barnen hjälpa till att duka, plocka undan och diska. Att baka på avdelningen, odla grönsaker eller kryddgrönt bidrar till att skapa respekt för maten.

Ta hand om rester

Var noga med att skicka tillbaka användbara rester till köket om det ligger i eller i anslutning till förskolan. Det kan till exempel vara mat i oöppnade serveringskärl som kylts ner snabbt och frukt som inte skurits upp. Om det finns ett tillagningskök eller ett mottagningskök på förskolan kan måltidspersonalen använda resterna till mellanmål, enklare rätter eller i brödbak. Smoothies av fruktrester, kokta ägg som pålägg, grönsaker till omelett eller paj, ost till varma mackor och gräntänger, smör, gröt och utgången mjölk till bakning är vanliga exempel på restanvändning.

Öka kunskapen om livsmedelshygien

Bristande kunskap om livsmedelshygien regler leder många gånger till att medarbetarna slänger mat i onödan för säkerhets skull, exempelvis mejeriprodukter. En vanlig missuppfattning är att förväxla bäst före-datum med sista förbrukningsdag. Livsmedel som passerat bäst före-datum är ofta bra efter detta datum. Lukta, smaka och känn! Informera och utbilda förskolans pedagogiska personal om livsmedelshygien regler. Ordna till exempel en föreläsning med en expert.

Förvara rätt

Förvara livsmedel enligt principen först in – först ut. Placera varor med tidigast utgångsdatum och kort hållbarhet längst fram i kylar och förråd. En god ordning i kylar, frysar och torrförråd ger bättre överblick. Inventera och röj upp regelbundet. Utse ansvariga för ordningen för respektive förråd, kyl och frys. Märk öppnade förpackningar så att de används först. Håll +4 °C i kylan och -18 °C i frysen. Förvara frukt och grönt rätt. De flesta ska förvaras i kyla, men bananer, tomat och gurka mår bäst mellan +12 och +15 °C.

Använd gärna Göteborgsmodellen för mindre matsvinn som inspiration. Det är ett verktyg som innehåller åtgärder och goda exempel för att minska matsvinnet i storkök. Verktöget kan också ge inspiration för förskolor. Göteborgsmodellen har minskat matsvinnet i Göteborgs Stads 520 kök med 50 procent per portion mellan januari 2017 och december 2018. Verktöget finns på goteborg.se/forebyggavfall

Använd färre engångsprodukter

Ersätt engångsartiklar vid servering

Undvik engångsprodukter vid servering av mat och dryck. Vid föräldramöten, avslutningar eller andra tillfällen då det behövs större mängder, kan avdelningar låna porslin, glas och bestick av varandra. Alternativt kan en extra uppsättning köpas in. Planera smart. Kanske går det att bjuda på sådant som inte kräver tallrik och bestick.

Vid utflykter kan muggar, kåsor och tallrikar i flergångsmaterial, till exempel bambu eller livsmedelsgodkänd hårdplast användas. Ta med vanliga metallbestick eller köp in sporkar (kombinerad sked, gaffel och kniv) i flergångsmaterial.

Om sugrör används i den pedagogiska verksamheten, till exempel vid blåsmålning, ersätt med flergångssugrör i bambu eller metall.

Sluta med engångstossor - inför skogräns

Sätt en skogräns vid dörren och ta bort alla engångsskoskydd. Fäst exempelvis en lång tejpbit i en tydlig färg längs skogränsen. Sätt också upp en skylt vid skogränsen som talar om för besökare att de är välkomna in men utan skor. Ett annat alternativ är att köpa in tvättbara flergångstossor. Även vid skogräns kan det vara bra att ha några par flergångstossor per ingång för pedagogerna när de behöver springa in snabbt.

Använd tallrikar istället för servetter

Använd tallrik istället för att lägga frukt och annat mellanmål på servetter. Det ger bättre hygien och mindre avfall och kräver mindre rengöring av borden efteråt.

Använd disktrasor istället för torkpapper

Torka av borden med disktrasor som samlas upp varje dag för tvätt istället för att använda stora mängder torkpapper.

Ta bort plastpåsar i papperskorgarna

Ta bort plastpåsar i papperskorgar. Innehållet i papperskorgarna töms i en större soppåse av lokalvårdaren och plastpåsar i de enskilda papperskorgarna blir därför överflödiga. Blöjor slängs i papperskorgar med lock och plastpåse som står i anslutning till skötborden.

Det kan vi vinna

Den största miljöpåverkan i en produkts liv sker i de allra flesta fallen vid tillverkningen och utvinningen av råvaror. Engångsartiklar har en mycket kort livslängd och orsakar därför en större miljöpåverkan än produkter som används flera gånger, även när man räknar in miljöpåverkan vid disk och tvätt. Det är till exempel sex gånger bättre för klimatet att använda riktiga glas som diskas jämfört med engångsglas av plast, om man räknar med att flergångsglasen används 200 gånger (Stockholms Läns Landsting 2016). Ju längre tid du använder en flergångsprodukt desto bättre för miljön. Flera engångsprodukter som används på förskolor kan ersättas med flergångsalternativ utan att hygien försämras eller att det blir mer arbete att utföra totalt sett. Att köpa in, ta emot leveranser, packa upp och intern-distribuera engångsprodukter och sedan bära ut dem som avfall tar också tid och kraft från kärnverksamheten.

Handhygien och miljö hand i hand

Förklara för barnen varför det är viktigt med rena händer, men också varför man ska vara rädd om miljön och inte slösa med pappershanddukar. Visa barnen hur man tvättar och torkar händerna. Det är viktigt att händerna blir helt torra. För en barnhand kan det räcka med en enda pappershandduk. Sätt upp skyltar vid handfaten där det framgår hur man tvättar och torkar händerna. Låt gärna barnen vara med och göra skyltarna. Hjälp de yngsta barnen att tvätta händerna. De något äldre barnen klarar att tvätta och torka sina händer, men behöver en vuxen för stöd och påminnelse. Håll koll på förbrukningen av pappershanddukar och ha en dialog med lokalvårdarna som vet hur mycket som går åt.

Inför rutin mot slentrianmässigt blöjbyte

För att undvika att oanvända blöjor slängs, inför en rutin om att personalen alltid ska kontrollera om blöjan är använd innan blöjbyte görs. Om blöjan inte är använd får den sitta kvar.

Börja potträna tidigare i åldrarna

Idag förlängs ofta blöjåldern. För att förebygga blöjavfall kan barnen börja potträna tidigare i åldrarna. Observera barnens beteende för att se när de är mogna att börja att gå på toaletten. Prata med barnens vårdnadshavare och kom överens med dem om när potträningen kan börja.

Rätt användning av engångshandskar

Engångshandskar ska användas när man riskerar att komma i kontakt med kroppsvätskor och utsöndringar (till exempel avföring, urin, blod, kräk). Vid hantering av livsmedel är det bättre att tvätta händerna än att använda engångshandskar (vid sår och sprickor måste dock engångshandskar användas). Är det nödvändigt med engångshandskar så använd ett par i taget, inte dubbla. Se till att det finns personliga diskhandskar så att inte engångshandskar används vid disk.

Utbilda om hygien

Ibland råder det osäkerhet om vilka regler och rutiner som gäller för en bra hygien på förskolor. Det kan resultera såväl i överanvändning av engångsmaterial som bristande hygien. Erbjud därför personalen kompetensutveckling om hygienregler och bra hygienrutiner.

Så kan du göra i Västra Götaland

I Västra Götalandsregionen kan förskolor som vill ha råd och utbildning om hygien vända sig till Hyfs, hygiensjuksköterska i förskolan.

**Så gjorde
Gropens Gård**

Skogräns minskade soporna

I personalrummet på Gropens Gård användes tidigare endast engångsmaterial. Det har ersatts av porslin, glas och bestick som diskas av måltidspersonalen i den snabba huvddiskmaskinen. Lite extra porslin köptes in för föräldramöten, avslutningar och liknande. Avdelningarna lånar också porslin av varandra vid behov.

Engångstossorna vid entrén ersattes med en skogräns. Ibland behöver pedagogerna springa in snabbt, till exempel för att hämta något. Därför köptes några par flergångstossor i galon. De finns vid entréerna och tvättas i maskin vid behov.

Personalen jobbar pedagogiskt med att uppmuntra barnen att bara använda en pappershandduk när de torkar händerna istället för flera. De har satt upp skyltar vid handfaten och pratar med barnen om var papperet kommer ifrån och visar hur man ska göra.

Till gästtoaletterna på Gropens Gård syddes mini-handdukar av återbrukade textilhanddukar som personalen skänkte hemifrån. Gästhanddukarna tvättas efter en användning av personal på den avdelning som ansvarar för öppning av förskolan.

Tog inte mer tid

– Det känns jättebra att vi använder färre engångsprodukter. Att använda engångs är en vana, men när vi väl hade bestämt oss var det inte svårt, säger enhetschef Katarina Zupancic. Att minska engångsmaterial och avfall har inte tagit mer tid för oss, vi gör bara saker på ett annat sätt. Vi tvättar till exempel inte oftare än tidigare, utan fyller bara upp tvättmaskinerna mer.

Lokalvårdaren Maryam Hasan har fått en viktig roll eftersom hon både ser hur mycket som slängs, är ansvarig för att beställa och har koll på lagret av engångsprodukter. Går det åt mycket mer av något och fylls papperskorgarna mer än vanligt, påminner hon pedagogerna direkt om att minska användningen.

– De kallar mig lilla polisen, skrattar Maryam. Men på fyra månader beställde jag ingenting eftersom jag alltid har koll på åtgången.

Förebygg pappersavfall

Kommunicera utan papper

Inför rutiner för att minimera kommunikation på papper. Försök att undvika skriftliga utskick till vårdnadshavare och personal. Använd istället anslagstavlor i entréer, ge information muntligt och via sms, mejl och digitala plattformar. Skriv inte ut dagordningar och underlag för APT och andra möten. Skicka istället ut materialet digitalt innan mötet och visa det på skärm på mötet.

Måla på baksidor

Klipp ritpapper i mindre delar och uppmuntra barnen att måla på båda sidorna istället för att ta ett nytt papper till varje teckning.

Personlig bekräftelse för utskrift

Gör det obligatoriskt med personlig bekräftelse vid skrivaren innan dokumentet skrivs ut. Det minskar antalet felaktiga utskrifter och därmed pappersavfallet. Se till att skrivaren är inställd på dubbelsidig utskrift som standard.

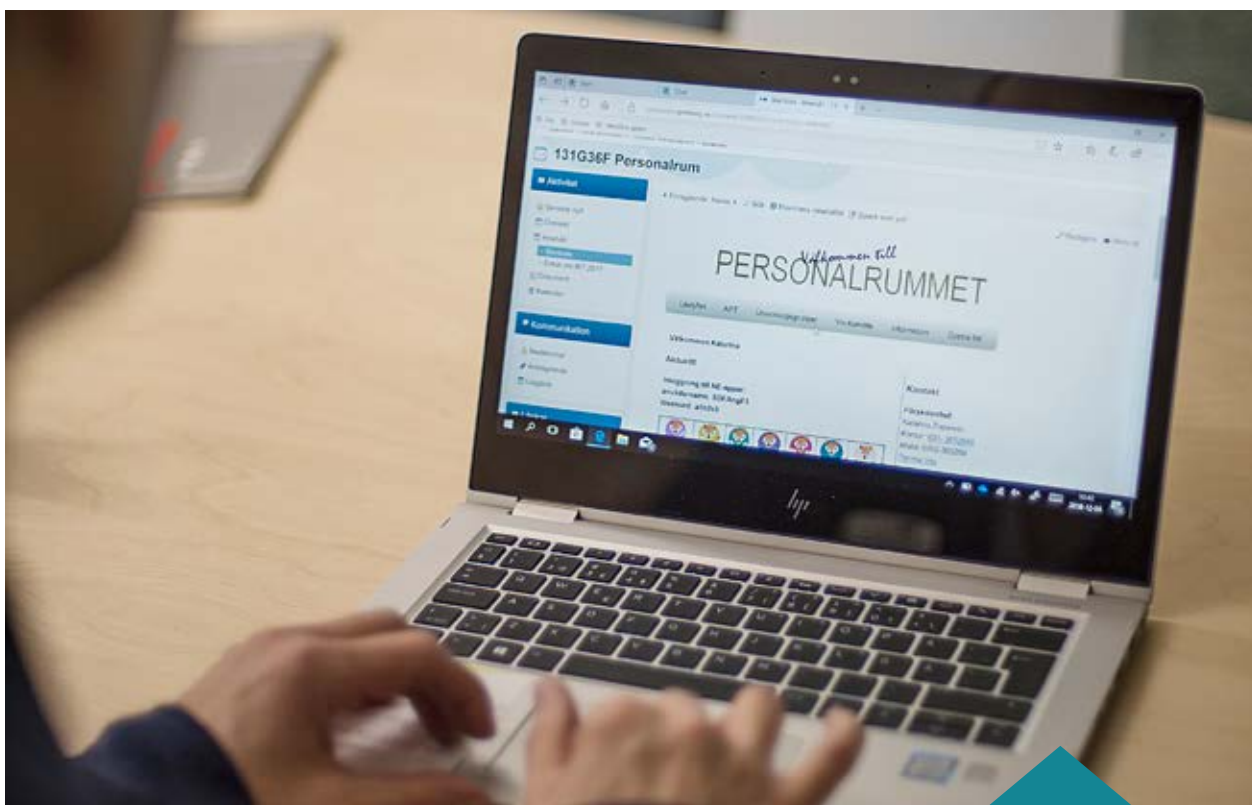
Säg upp pappersreklam

En hel del pappersavfall från kommunala verksamheter består av reklam och kataloger. Eftersom kommunala beställare ska handla på upphandlade ramavtal behövs inte ytterligare reklam. Reklamen bidrar dessutom till att tid och kostnader behöver läggas på avfallshandling. Verksamheter kan spärra adresserad reklam genom att kontakta Statistiska Centralbyråns (SCB) företagsregister. För att slippa oadresserad reklam är det enklast att kontakta avsändaren och be dem stoppa utskicken.

Så kan du göra i Göteborg

Verksamheter i Göteborgs Stad som är anslutna till tjänsten IT arbetsplats kan skaffa tjänsten Samordnad utskriftshandling. Förutom att införa obligatorisk bekräftelse innan utskrift inventeras skrivarebeståndet och småskrivare ersätts med färre och större skrivare. Kontakta kundtjänst på Intraservice om ni är intresserade av Samordnad utskriftshandling. Läs mer om era möjligheter att minska inflödet av reklam och kataloger i guiden Minska mängden pappersreklam som finns på Intranätet under Hela staden/Miljöarbete i Staden/Förebygga avfall/Avfallssnålt kontor.

Gropens Gård kommunicerar digitalt

Så gjorde
Gropens Gård

Gropens Gårds förskola har minimerat utskicken med information till vårdnadshavare. Istället används den digitala plattformen Hjärntorget som är gemensam för barn, pedagoger och vårdnadshavare. Förskolan har också anslagstavlor på varje avdelning. Detta kompletteras med muntlig kommunikation. Även personalen får information på Hjärntorget eller via mejl. Alla pedagoger har en surfplatta.

Om det någon gång är nödvändigt att kommunicera på papper samlar man flera informationspunkter på samma papper.

- Chefen måste vara en förebild. Jag lägger så mycket som möjligt av informationen till personal och vårdnadshavare på Hjärntorget, säger enhetschef Katarina Zupancic. Det minskar också min arbetsbelastning. Genom kvittenser kan jag se om det är läst eller inte. Under en omställningsperiod får man påminna lite mer, men nu vet alla att de ska läsa.

Förebygg förpackningsavfall

Förvara livsmedel i flergångslådor

Plast- och aluminiumfolie samt plastpåsar kan ersättas med flergångslådor för förvaring av mat. Det går också bra att köpa in lock till karotter och skålar eller lägga över en tallrik.

Ta inte emot plastpåsar från vårdnadshavare

När vårdnadshavare tar med extrakläder och blöjor till barnen använder de ofta plastpåsar som blir kvar på förskolan och sedan slängs. Be därför vårdnadshavarna att ta med påsarna hem, gärna som förvaring till de kläder som ska hem. Ett annat alternativ är att be dem lägga sakerna i en tygkasse som kan ligga kvar på barnets hylla och sen användas för att ta hem kläderna i. Förskolan kan också förse varje barn med två tygpåsar som vårdnadshavarna får använda för att flytta kläder och blöjor i. Kassarna kan till exempel sys upp av begagnade tyger.

Minska emballage

Vissa leverantörer skickar med onödigt emballage, till exempel som utfyllnad i kartonger, vilket tar både tid och utrymme att hantera. Skapa en rutin för att be leverantören att antingen minska emballaget eller ta med sig det i samband med leverans. Om varor levereras med onödigt mycket emballage är det viktigt att upphandlingsansvariga får reda på det.

Efterfråga returförpackningar

Köp lagom stora förpackningar. Efterfråga returemballage som tas tillbaka av leverantören, exempelvis returbackar för frukt och bröd, returpallar och returvagnar.

Använd påfyllningsbara behållare

Använd påfyllningsbara behållare, till exempel för skrivartoner. Använd en sprayflaska eller dispenser för diskmedel. Det minskar åtgången och ger mindre förpackningsavfall.

**Så gjorde
Gropens Gård**

Plastpåse nej tack

Åtgärden att vägra ta hand om de plastpåsar som vårdnadshavare kommer med barnens kläder i har gett effekt på Gropens Gård.

- Att vi lägger tillbaka plastpåsar i barnens låda istället för att slänga dem gör också att vårdnadshavarna börjar reflektera. De blir medvetna om förbrukningen när de plötsligt har fyra påsar i lådan, säger enhetschef Katarina Zupancic.

Tillagningsköket på Gropens Gård har köpt in flergångslådor och lock till karotter och skålar vilket gör att man kunnat dra ner på användningen av aluminium- och plastfolie rejält. Avdelningarna skickar också tillbaka använda plastpåsar, till exempel brödpåsar, till köket för återanvändning.

Öka återanvändningen

Skapa rutiner för återanvändning

Infoga rutiner för återanvändning i era inköps- och avfallsrutiner och utse ansvariga som ser till att det blir gjort. I rutinerna bör ingå att kolla med andra avdelningar om de behöver sådant ni vill bli av med och vice versa. Så länge lagen om offentlig upphandling följs får kommunala verksamheter både köpa och sälja begagnade saker. Saker som har värde får skänkas inom den egna organisationen, till exempel till andra förvaltningar. Saker som saknar värde får även skänkas till externa aktörer. Kommunala förvaltningar och bolag får också ta emot saker utan värde. Saker med värde får tas emot om det inte föreligger risk för muta.

Använd spill och restmaterial vid pyssel

Använd spill, restmaterial och material insamlat i naturen till barnens pyssel. Papper, textilier, trä, sten, kork, förpackningar och toarullar är några exempel. Försäkra er först om att materialet inte innehåller skadliga kemikalier.

Dela leksaker mellan avdelningar

Minska inköpen av lekmaterial genom att dela och använda det som redan finns i verksamheten, till exempel genom att inrätta ett delnings- och återbruksskåp. Skåpet kan ha en delningshylla där avdelningar kan lägga sådant de inte behöver som kan användas av andra avdelningar. På en återanvändningshylla kan man samla gamla förpackningar och annat material som kan återanvändas till pyssel och lek, till exempel glasburkar, mjölkkartonger, toarullar, tygbitar, tidningar m m.

Arrangera bytesdag och återbruksfest

Involvera vårdnadshavarna i arbetet med avfallssnål förskola. Arrangera en bytesdag där de kan byta barnkläder och leksaker med varandra. Passa samtidigt på att berätta om arbetet som pågår. I samband med bytesdagen kan ni ha ett återbrukstema där vårdnadshavare tar med sig använda material och förpackningar till förskolan och barnen pysslar och skapar konstverk av detta.

Köp kvalitetsleksaker

Köp leksaker av god kvalitet som håller länge. Tänk också på att bara köpa leksaker utan skadliga kemikalier.

Så kan du göra i Göteborg

Tage är Göteborgs Stads interna återbrukssajt där verksamheter kan annonsera ut och efterlysa möbler och inventarier. Allt på Tage är gratis. Tack vare Tage har stadens klimatpåverkan minskat med cirka 150 ton koldioxidequivaler mellan 2013 och 2018. Samtidigt har stadens inköpskostnader minskat med cirka 37 miljoner kronor. Tage finns på Göteborgs Stads intranät under fliken Hela staden. Förslag på hur ni kan inkludera Tage i verksamhetens inköps- och avfallsrutiner hittar du på Tagesidan. I vägledningen Återanvänd i Göteborgs Stad som finns på goteborg.se/forebyggavfall finns fler praktiska tips och juridisk information för kommunala verksamheter som vill skänka, ta emot, sälja och köpa begagnat.

Så kan du göra i Göteborg

Leksaker, framförallt av plast, kan innehålla farliga kemikalier som kan skada barnen. Att exempelvis tugga på leksaker kan göra att barnet får i sig kemikalier. Om ni inte redan har rensat bland era leksaker på förskolan kan ni få stöd från projektet Ansvarsfull kemikalieanvändning. En vägledning, ett stödmaterial samt mer information hittar du på goteborg.se/giftrforskola

**Så gjorde
Gropens Gård**

Gropens Gård delar leksaker

På Gropens Gård har man testat att byta leksaker mellan avdelningar genom att införa ett återbruks- och delningsskåp. Många av leksakerna kan både små och stora barn leka med och istället för att köpa in nytt kan man på det här sättet ändå ge barnen ”nya leksaker”. Idén kom personalen på i samband med att förskolan hade flera avdelningar stängda för julleddighet. Två avdelningar hölls öppna, en för stora barn och en för små barn, då såg man att barnen som var på plats lekte glatt med de ”nya” leksakerna som fanns på avdelningarna. Leksaksbyte kan göras mellan avdelningar men även mellan förskolor.

Varje vecka har den som ansvarar för posten även ansvar för att hålla ordning på hyllorna i delnings- och återbruksskåpet. Förskolan har också en låda med spillpapper som barnen kan klippa och klistra med. Vid en städdag på förskolan fick barnen skapa med skräp och göra en utställning av vad man kan göra med återanvänt material.

Fler åtgärder som ger resultat

Samordna inköpen

Minska antalet inköpsbehöriga medarbetare och samordna inköpen mellan förskolans olika avdelningar. Det minskar risken för fel- och överbeställningar. Ni får bättre kontroll på era lager och vad som behöver köpas in. Med färre inköpare ökar också möjligheten att öka kunskapen som beställare för att redan vid inköpet undvika onödigt avfall. Den som ansvarar för inköp bör också ansvara för att kolla om det som behövs finns på andra avdelningar innan en ny beställning görs. På goteborg.se/forebyggavfall finns en checklista för att förebygga avfall i samband med inköp som kan användas som stöd.

Tvättrutiner för mindre avfall

Genom att följa tydliga tvättrutiner kan både textilier och tvättmaskiner hålla längre och miljöfarliga kemikalier undvikas:

- » Följ tvättråden så att textilierna håller längre.
- » Undvik sköljmedel. Det försämrar handdukars uppsugningsförmåga och innehåller ämnen som är miljöfarliga, svärnedbrytbara och inte avskiljs i reningsverken. Dessutom orsakar förpackningen avfall.
- » Dosera rätt så minskar tvättmedelsförbrukningen och tvätten blir ren.
- » Rengör tvättmaskiner och tumlare med rätt intervall, så håller de längre och servicekostnaderna minskar.

Kommunicera tvättrutinerna på möten och med skyltar i tvättrummet.

Minska förskolans kontorsavfall

Förskolor har ofta en liten kontorsdel där det uppkommer mindre mängder kontorsavfall. I vägledningen Förebygg avfall på kontoret, som du hittar på goteborg.se/forebyggavfall, finns tips på åtgärder för att minska avfall från kontor.

Gör barnen delaktiga i att minska avfallet

Jobba med avfall som tema och gör barnen medvetna om hur viktigt det är att minska avfallet. Mät avfallet och låt barnen delta i det. Skapa och pyssla av sådant som skulle blivit avfall och prata om hur vi kan undvika att slänga saker.

Ta del av lokalvårdarnas erfarenhet

Lokalvårdaren har bra kunskap om vad som slängs på förskolan. Om lokalvårdaren får vara med på förskolans möten ökar möjligheterna att hitta bra lösningar som minskar avfallet.

**Så gjorde
Gropens Gård**

Barnen deltar i minska avfallet

Gropens Gård jobbar aktivt med att göra barnen delaktiga i arbetet med att minska avfallet. Barnen får följa med och slänga soporna och personalen pratar med dem om var till exempel papperet och plasten kommer ifrån och varför de inte har plastpåsar i papperskorgarna.

- Barnen är väldigt mottagliga, de diskuterar och försöker att förstå och blir mer medvetna, säger enhetschef Katarina Zupancic.

Samordnar inköpen

Innan inköp har avdelningarna på Gropens Gård kollat med varandra om det som behövs på en avdelning kan finnas i lager på en annan avdelning. På så vis kan man undvika onödiga inköp. Varje avdelning skickar sedan sin beställning till en inköpsadministratör som gör alla beställningar för flera förskolor i stadsdelen. Inköpsadministratören är van att göra inköp till flera förskolor och är därmed även kunnig i Göteborgs Stads inköps-system, vilket minskar risken att något blir fel vid beställning. Gemensamma beställningar minskar också mängden emballage. Engångsmaterial beställs av lokalvårdaren som har ett eget lager för detta som hon har god kontroll på. Lokalvårdaren brukar slå larm om det är stor åtgång på något engångsmaterial samt komma med förslag på hur det kan minskas. Till exempel lyfte hon frågan om att det gick åt stora mängder torkpapper och föreslog ett system med disktrasor som läggs i en hink efter varje dag för att tvättas, vilket snabbt infördes.

Gropens Gårds samlade resultat

Minskade avfallsmängder

Projektet Den avfallssnåla förskolan påbörjades i september 2017 och avslutades i maj 2018. Huvuddelen av de avfallsförebyggande åtgärderna på Gropens Gård genomfördes från september 2017 till och med januari 2018. Avfallsmängderna per förskolebarn mättes september–december 2018 och jämfördes med avfallsmängderna för samma period 2016. Åtgärderna resulterade i att Gropens Gård minskade sitt restavfall med 50 procent och sitt matavfall med 20 procent per inskrivet barn.

Minskad klimat- och miljöpåverkan

Genom att Gropens Gård reducerat sitt avfall behöver nu mindre mängder livsmedel, engångsprodukter, papper, förpackningar med mera produceras, användas och avfallshanteras. Detta minskade de klimatpåverkande utsläppen med 7 ton koldioxidekvivalenter per år.

Minskade inköpskostnader

Tack vare Gropens Gårds minskade avfallsmängder beräknas inköpskostnaderna minska med sammanlagt 30 000 kronor per år. Av detta är drygt 4 000 kronor minskade kostnader för inköp av mat i tillagningsköket och drygt 25 000 kronor minskade kostnader för inköp av engångsprodukter.

Minskade avfallskostnader

Mindre avfall betyder också lägre kostnader för hämtning av avfall. Gropens Gård sänkte sina avfallsavgifter med 4 000 kronor per år.

- 2,8 ton avfall

- 7 ton CO_{2e}

+ 30 000 kr

+ 4 000 kr

- 730 ton avfall

- 1 900 ton CO_{2e}

+ 7,3 miljoner kr

389
förskolor i
Göteborgs
Stad

+ 1 miljon kr

Göteborgs Stad har 389 kommunala förskolor med 23 385 inskrivna barn (september 2018). Om alla minskar sitt avfall lika mycket som Gropens Gård kan mångdubbelt större vinster göras varje år. Ännu mer kan förstås vinnas om Göteborgs Stads över 50 förvaltningar och bolag minskar sitt avfall.

Gropens Gård vann mer

Bättre arbetsmiljö

På Gropens Gård tar lokalvårdarna hand om avfallet från toaletterna på de sex avdelningarna och tömmer det i soprummet på gården. Den pedagogiska personalen gör motsvarande arbete med övriga sopor. Tack vare att avfallet minskat krävs färre tömningar vilket förbättrat arbetsmiljön. Avfallethar blivit lättare och antalet turer till soprummet har minskat.

Mer ordning och reda

Samordnade inköp, lagerkontroll före inköp, förbättrad närvarorapportering, beställning av rätt antal matportioner, färre onödiga blöjbyten och ytterligare ett antal nya rutiner har lett till en effektivare verksamhet och färre fel.

Mer utrymme

Genom att Gropens Gård slutat köpa flera engångsprodukter och köper betydligt färre av andra krävs det nu mindre utrymme för lagring. Den översyn av avfallshanteringen som gjordes när projektet startade ledde också till att Gropens Gård kunde avbeställa två onödiga avfallskär. Det gjorde att det blev mer plats i soprummet.

Uppfyller läroplanens mål

Enligt läroplanen ska förskolan hjälpa barnen att förstå hur vardagsliv och arbete kan utformas så att det bidrar till en bättre miljö. Genom att arbeta med att minska avfallet kunde Gropens Gård omsätta läroplanens mål i ett konkret arbete där barnen är delaktiga.

Fördelar för barnen

Många av de avfallsförebyggande åtgärderna bidrar positivt till barnens dagliga miljö och lärande. Till exempel att de kan slippa blöjor genom tidigare pottråning, att de får vara delaktiga i arbetet med att minska avfallet och att de pedagogiska måltiderna blir fler.

Katarina Björklund, förskolepedagog Gropens Gård

- Vår pedagogiska verksamhet vinner på arbetet med att minska avfallet. I och med att barnen deltar får de uppleva att de är del av ett sammanhang, naturens kretslopp. De får lära sig att de själva kan påverka hur naturen, djuren och träden mår. Vårt arbete med att förebygga avfall tillsammans med barnen bidrar till att vi uppfyller läroplanens uppdrag om hållbar utveckling. Rent praktiskt trodde vi i personalen att det skulle innebära mer jobb att minska avfallet, men det har blivit tvärtom. Vi lägger mindre tid på att springa med sopor nu och kan därför lägga mer tid med barnen.

Förebild för vårdnadshavare

Genom det avfallsförebyggande arbetet har Gropens Gård blivit en förebild inte bara för barnen utan även vårdnadshavarna. Barnen lär sig hur man minskar avfallet på förskolan och sprider det till sina vårdnadshavare. Förskolechefen har också informerat på föräldramöten om hur Gropens Gård minskat avfallet och vilka effekter det fått. Även personalen påverkas och tar med sig beteendet för mindre avfall hem.

Ökat samarbete

Att olika personalgrupper på Gropens Gård samlats kring ett gemensamt mål har skapat ökad gemenskap och bättre samarbete. Lokalvårdarna fick till exempel en helt annan roll eftersom det är de som bäst ser vad som slängs i avfallet och har koll på lagret av engångsmaterial.

Personalutveckling

Arbetet med att förebygga avfall har uppmuntrat personalen att komma med nya idéer och förslag. Det har lett till utveckling av medarbetarna. De anställda känner sig stolta och nöjda med att de minskat avfallet. Sammantaget har detta ökat personalnöjdheten.

Öppnar för andra miljöåtgärder

Förändringsarbetet för att minska avfallet har också medfört en ökad förändringsbenägenhet för andra miljöåtgärder på förskolan. Gropens Gård har nu tagit tag i arbetet med att minska energianvändningen och personalen fortsätter att hitta nya åtgärder som minskar avfallet. Chefen har fått en metod för nästa förändringsarbete.

Maryam Hasan, lokalvårdare Gropens Gård

- Arbetsmiljön har blivit bättre nu när vi har mycket mindre avfall att bära ut. Tidigare gick vi till soprummet två, tre gånger om dagen, nu räcker det med en gång. Jag tycker det är roligt och spännande att spara på engångsmaterial och minska avfallet. Alla förskolor borde göra det här.

Maria Edberg, kock i köket på Gropens Gård

- Kök och städ tillhör andra organisationer och har inte samma chefer som den pedagogiska personalen. Genom arbetet för att minska avfallet har vi fått bättre sammanhållning på förskolan. Alla personalgrupper jobbar mot samma mål och samarbetet har stärkts. Med rutinerna för bättre återkoppling känner jag att köket kan ge ett viktigt bidrag till att minska avfallet. Det är sunt förnuft och det gillar jag.

Gropens Gårds samtliga 33 åtgärder

Matsvinn

- Förbättrat kommunikationen med vårdnadshavarna om rutinen för närvarorapportering.
- Infört rutin för att beställa exakt antal portioner från köket.
- Infört rutin för att öppna ett serveringskärl i taget.
- Infört rutin för att ställa fram rätt mängd mat.
- Infört rutin för att servera lagom stora portioner.
- Infört rutinen att inte göra smörgåsar och skära upp frukt i förväg.
- Infört rutinen att dela på smörgåsar som serveras.
- Bytt till mindre serveringsbestick.
- Infört rutin för att kontrollera om det finns mat kvar på övriga avdelningar innan mer mat hämtas i köket.
- Infört rutin för daglig återkoppling till köket om hur mycket mat som gick åt genom att skicka tillbaka överbliven mat till köket.
- Infört rutin för att slå ihop avdelningar med få barn vid frukost och mellanmål.
- Infört rutin för pedagogiska måltider.
- Infört rutin för att skicka tillbaka användbara matrester till köket.
- Ordnat en föreläsning om livsmedelshygien för den pedagogiska personalen.
- Infört rutin för förvaring av livsmedel för att undvika att livsmedel glöms i kylskåp och blir dåliga.

Engångsmaterial

- Infört skogräns och slutat använda engångsskoskydd.
- Ersatt engångsmuggar, -tallrikar och -bestick med porslin, glas och flergångsbestick.
- Infört rutinen att uppmana barnen att bara använda en pappershandduk när de torkar händerna istället för flera samt satt upp skyltar om detta vid handfaten.
- Infört tvättbara minihanddukar i textil på besökstoalletter som tvättas efter varje användning istället för pappershanddukar.
- Infört rutinen att personalen känner efter om blöjor behöver bytas istället för slentrianmässigt blöjbyte på alla barn samtidigt.
- Ökat uppmärksamheten på när pottträningen kan börja i syfte att tidigare lägga den utifrån barnens mognad.
- Gått över till tallrik istället för att lägga frukten på servett vid fruktstunden.
- Tagit bort plastpåsar i papperskorgar.
- Minskat användningen av torkpapper genom att använda disktrasor som tvättas varje dag.

Pappersavfall

- Infört rutiner för att kommunicera digitalt istället för på papper med vårdnadshavare och personal.
- Uppmuntrar barnen att måla på papperets båda sidor och att fylla papperet.

Förpackningsavfall

- Minskat användningen av engångsfolie genom att förvara livsmedel i flergångslådor i köket.
- Infört rutinen att inte ta emot plastpåsar från vårdnadshavare.

Återanvändning

- Infört rutiner för att öka återanvändning av möbler och inventarier genom att överlåta saker mellan de tre förskolor som har gemensam chef.
- Infört ett återbruks- och delningsskåp för att byta leksaker mellan avdelningar.

Övriga åtgärder

- Infört rutin för att samordna inköpen mellan förskolans olika avdelningar.
- Infört tvättrutiner för mindre avfall.
- Gjort barnen delaktiga i arbetet med att minska avfallet.

Källor

Chalmers University of technology 2015, Food waste and climatic impacts of food consumption –the case of Sweden, Kalliopi Plataniti, Department of Energy and Environment Division of Physical Resource Theory

IVL 2010, Miljöpåverkan från avfall, underlag för avfallsprevention och förbättrad avfallshantering, Rapport B1930

Lokalförvaltningen, Göteborgs Stad 2015, Pappershanddukar vs. elhandtorkare, En jämförelse mellan pappershanddukar och elhandtorkare med utgångspunkt ur ett livscykelanalys-och riskanalysperspektiv

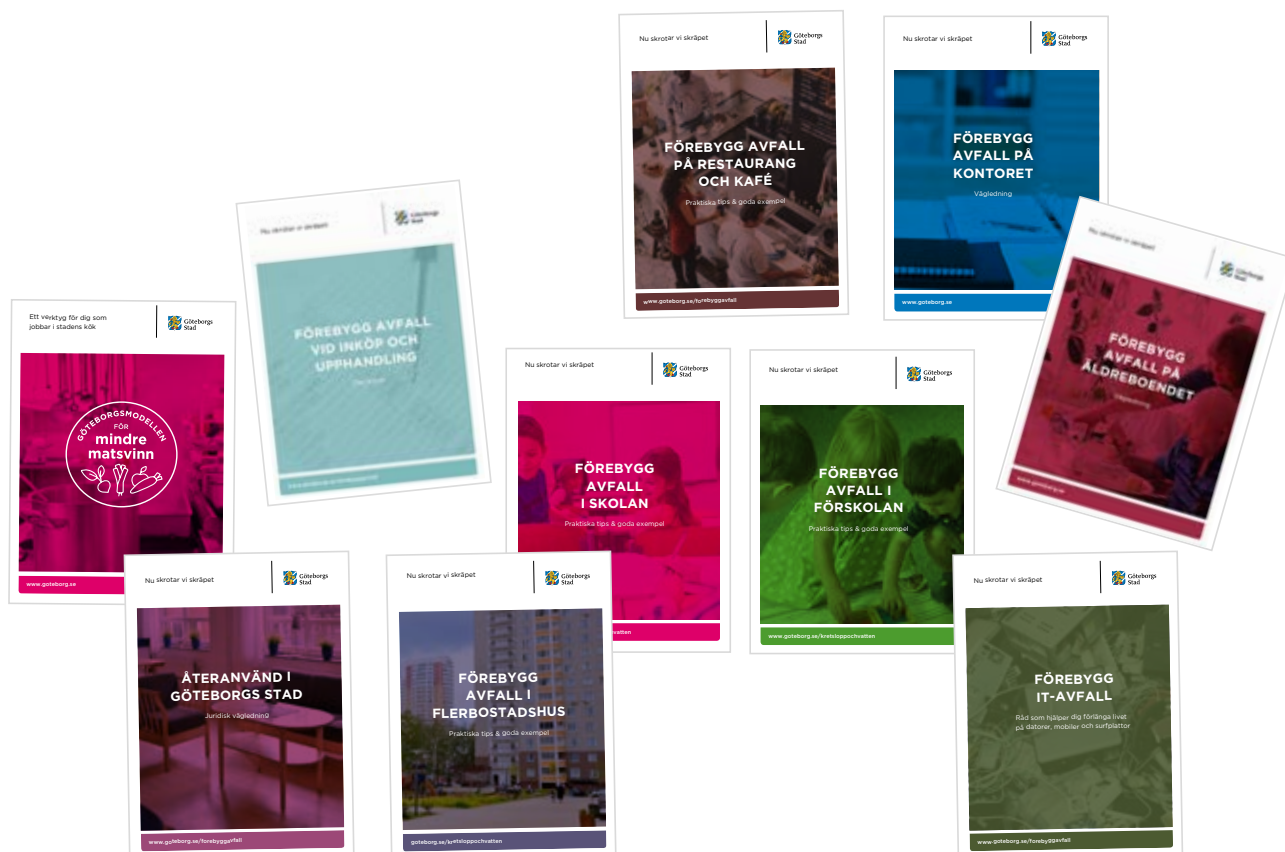
Montalbo et al 2013, Analyzing uncertainty in a comparative life cycle assessment of hand drying systems, Article in the International Journal of Life Cycle Assessment, September 2013

Naturvårdsverket 2013, Förslag till etappmål för minskad mängd matavfall

Stockholms Läns Landsting 2016 Klimatsmarta val av dryckesbägare, Miljöutmaning 2016

Läs mer

På www.goteborg.se/forebyggavfall och Göteborgs Stads intranät under ”Miljöarbete i staden” finns allt material som tagits fram för att förebygga avfall i Göteborgs Stad. Förutom vägledningar och checklistor för kök, äldreboende, skola, kontor, IT, inköp och upphandling, flerbostadshus, restaurang och kafé, beställning av konferenser, hotell och catering samt återanvändning, finns alla rutiner och material som togs fram eller uppdaterades under projektet för att minska avfallet på Gropens Gård.

Kom igång med att minska ert avfall

Vill du och din verksamhet ha inspiration och introduktion för att komma igång med att minska ert avfall? Kontakta Skrota Skräpet på Kretslopp och vatten:

skrotaskrapet@kretsloppochvatten.goteborg.se

**Göteborgs
Stad**